

24.VI

Sundeksemplar

MÄNG JA TÖÖ

JUUNI 1941 № 6

AKAIOUR

21. juuni

Laialdaselt on tuntud järgmine kuju: Nõukoogude tööline on tõstnud kõrgemale punase viisnurkse tähe; tööline astub kindlalt edasi; purpurpunaselt helendades valgustab täht töölisele teed.

Nii, nagu see tööline, astuvad Nõukoogude rahvad kindla sammuga edasi kommunismi poole. Töölised Nõukoogude Liidu piiride taga vaatavad lootusrikkalt Nõukoogude rahvastele, kes ehitavad endale õnnelikku, rõõmsat elu. Nad näevad, kuidas ikka heledamini, selgemini põlevad punased tähed.

Kaua aega vaatasid nii ka Balti riikide — Eesti, Läti ja Leedu töölised lootusrikkalt Nõukoogude Liidu poole. Nad vaevlesid kaua rõhujate, kapitalistide surve all. Nõukoogude rahvaste suured edusammud ja võidud kinnitasid Eesti, Läti ja Leedu tööitava rahva teadmist, et nad ise oma elu juhtima hakates võivad elada samasuğuses õnnelikus tööös, rahus ja sõpruses.

Ja kui Punaarmee oli sammunud Balti riikidesse, et kaitsta neid maailmasõtta sattumise ja hukkumise eest, kukutasid Balti riikide töölised kapitalistide valitsused. See toimus 21. juunil 1940. a. Sel päeval töölised jätsid seisma töö, kogunesid punaste lippude alla rongkäikudesse, vabastasid poliitilised vangid ja panid ametisse uue valitsuse, kellel oli tööitava rahva täieline poolehoid. Sellega oli võim kapitalistide käest võetud ja töölised hakkasid oma elu ise korraldama.

Eesti, Läti ja Leedu töötajad valisid üksmeelselt uued rahvaesindused, kes täitsid tööitavate rahvaste suure soovi — otsustasid oma riikides seada sisse Nõukoogude riigikorra. Nad pöördusid NSVL Ülemnõukoogu poole palvega võtta Eesti, Läti ja Leedu vastu Nõukoogude Sotsialistlikkude Vabariikide Liitu. NSVL Ülemnõukoogu rahuldaski selle palve. Sellest saadik võivad Balti riigid elada ja tööitada rahus endale õnneliku tuleviku loomiseks, nagu seda teevad kõik Nõukoogude rahvad.

Nõukoogude Liidus on palju õnnelikke lapsi — igaüks kõneleb, laulab, õpib oma keeles. Meie kuulume ka nende hulka — meie oleme Nõukoogude lapsed, tahame õppida hoolsasti, tahame saada pioneeri- deks ning tööitada ja võidelda kõigi Nõukoogude rahvaste, kõigi tööitavate õnneliku elu ja tuleviku eest, kommunismi eest.

Seepärast peame alati meeles 1940. aasta 21. juunit, mil meie rahvas avas endale tee särava punase viisnurkse tähe all ja meie armastatud seltsimehe Stalini juhtimisel õnnelikule elule ja tulevikule.

Suur laste sõber

Kuulus kirjanik Maksim Gorki, kes suri viis aastat tagasi — 18. juunil 1936. a., oli tähelepanuväärne inimene. Ta oli üles kasvanud isaari Venemaa viletsuses, elanud, töötanud ja õppinud kõigi raskuste all, mis rõhusid vene töölist. Võideldes oma raamatutes ja juttudes tööliste õiguste eest, temast sai kuulus kirjanik, keda Nõukoogude rahvas soojalt armastab. Ta oli töörahva suurte juhtide Lenini ja Stalini paremaks sõbraks. Ülal pildil näemegi kaht suurt sõpra — Stalinit ja Gorkit.

Maksim Gorki kirjutab palju raamatuid, ilusaid jutte ja muinasjutte. Te olete lugenud neist mõnda, loete edaspidi neid koolis ja siis, kui olete kasvanud suureks. Te vaatate teatrites tema näidendeid, näete kinos filme, mis on valmistatud tema teoste järele.

Oma raamatutes õpetab Maksim Gorki meid võitlema ja töötama, õpetab armastama päikest, merd ja loodust, õpetab armastama julgeid ja vihkama kartlikke inimesi, hävitama vaenlasi.

Lapsi armastas Maksim Gorki väga — ta oskas lapsi austada ja näha neis seltsimehi, ta armastas nendeõga mängida. Iga päev sai ta neilt palju kirju ja oli paljude lasteõga kirjavahetuses. Üksikasjaliselt ja tõsiselt vastas ta kõigile nende küsimustele. Ta pahandas, kui leidis õpilaste kirjades rumalaid ja jämedaid viõu, kuid rõõmustas, kui sai arukaid ja õieti kirjutatud kirju. Gorki austas lapsi, teades, et nad on tulevased täiskasvanud, tulevased väärikad kodanikud.

Kord palus seitsmeaastane Iljuõa Frenkel Maksim Gorkit, et see talle kirjutaks midagi. Gorki kirjutaski ja saatis talle jutustuse päeva sünnist, hommikust. Selle jutukese kirjutas Gorki juba ammu, 1910. aastal. Nüüd lugeõge ka teie seda kirjeldust ilusa päeva saabumisest.

Hommiik

Maksim Gorki

Kõige ilusam maailmas — on vaadata, kuidas sünnib päev!

Taevas, välgatas esimene päikesekiir — ööpimedus peidab end vaikselt mägede kuristikudesse ja kivide lõhedesse, peidab end puude paksu lehestikku, kastega piserdatud rohukangastikku, mägede tipud aga naeratavad lahke naeratusõega, nagu ütleksid pehmetele öõvarjudele:

Ärge kartke — see on päike!

Merelained tõstavad kõrgele valged pead, kummardavad päikesele, nagu kojaneitsid oma kuningale, kummardavad ja laulavad:

Tervitame sind, maailmavalitseja!

Lahke päike naeratab: kogu öõ need lained mängides keerlesid ja veerlesid, nüüd on nad nüisugused ärasasitud, nende rohelised rõivad kortsunud, sametpaelad sassi läinud.

Head hommikut! — ütleb päike, tõustes mere kohal. — Head hommikut, neitsid ilusad! Kuid — küllalt nüüd, vaikige! Lastel on võimatu su-

pelda, kui teie ei lakka hüplemast nii kõrgele.

Tarvis on, et kõigil oleks hea elada maa peal, kas pole tõsi.

Kivide pragude vahelt jooksevad välja rohelised sisalikud, ja pilgutades uniseid silmi, kõnetavad üksteist:

Täna tuleb palav ilm!

Palava ilmaga kärbsed lendlevad laisalt, sisalikel on kerge neid püüda ja süüa, ja süüa head kärbest — on nii mõnus! Sisalikud on pöõraselt suured maiasmokad.

Raske kastekoorma all kiiguvad valatlevalt lilled, justkui narritavad sind ja kõnetavad:

Kirjutage ometi, isand, sellest, kui ilusad me oleme hommikul kastetilka-de ehtes! Maalige sõnades lilledest kauneid pilte. Katsuge see on kerge — me oleme ju nii lihtsad . . .

Kavalad vigurivändad on nad! Suurepäraselt teavad, et võimatu on inimese sõnadega kirjeldada nende armast ilu, ja — nad naeravad!

Aupaklikult kübarat kergitades ütlen ma neile:

Te olete väga armsad! Tänan teid au eest, kuid mul pole täna aega. Edaspidi, võib olla . . .

Nad naeratlevad uhkelt, sirutudes päikese poole; tema kiired põlevad kastetilkades, puistates nende õitele ja lehtedele priljandihelki.

Ja juba tiirlevad nende kohal kuld-
sed mesilased ja herilased, tiirlevad,
joovad magusat mett, ja soojas õhus
heljub nende sume laul:

„Kiidetud olgu päike —

Rõõmsa elu allik.

Kiidetud olgu töö —

Tema ehib maad!“

Ärkasid punakõhulised lepalinnud: õõtsudes seisavad peenikestel jalgadel ja laulavad samuti oma vaikset rõõmulaulu, — linnud teavad inimestest paremini, kui hea see on — elada maa peal! Lepalinnud tervitavad alati esimestena päikest ja nende kõhualused on koidupuna värvi. Põõsastes hüplevad lustikad siisikesed, hallkollakad, nad on sarnased tänavlastele, samasugused vallatud ja kisavad lõpmatult.

Ajades taga putukaid, vilklevad pääsukesed ja piirpääsud otsekui mustad nooled ja sädistavad, rõõmsalt ja õnnelikult, — hea on omada kiireid ja kergeid tiibu.

Ärkavad inimesed, need, kellele on kogu elu — töö; ärkavad need, kes kogu eluaeg kaunistavad ja rikastavad maad, kuid — sünnist surmani jäävad vaeseks.

Mispärast?

Sellest saad teada pärast, kui suureks kasvad, kui muidugi teada tahad, aga seniks oska armastada päikest, kõigi rõõmude ja jõudude allikat, ja

ole rõõmus, hea, nagu seda on kõigile ühetaoliselt hea päike.

Ärkasid inimesed, ja vaat lähevad kõik oma põldudele, oma töö juurde, — päike vaatab neid ja naeratab: tema teab paremini kõigist, kuipalju on inimesed head teinud maa peal, tema nägi teda kunagi tühjana, aga nüüd on kogu maa kaetud inimeste — meie isade, vanaisade, vanavanaisade suure tööga, — tõsiste asjade hulgas, millest lapsed veel aru ei saa, tegid nad ka kõik mänguasjad, kõik mõnusad asjad maa peal — muuseas ka kino.

Ah, suurepäraselt töötasid nad, meie esivanemad, on mispärast armastada ja lugu pidada suurest tööst, mis nende poolt kõikjal meie ümber tehtud.

Lapsed, pole ülearune selle üle veidi järele mõtelda, — muinasjutt sellest, kuidas inimesed töötavad maa peal — see kõik on kõige huvitavam muinasjutt maailmas.

Aedades kirendavad roosid, ja kõikjal naeratavad lilled, paljud neist juba närtsivad, kuid kõik vaatavad sinitaevasse, üles kuldse päikese poole, nende sametised õielehed värisevad, levitades magusat lõhna, ja õhus, sinerdavas soojas, täis magusaid lõhnasid, heljub vaikselt lahke laul:

„See, mis on ilus — on ilus

Ka siis, kui sureme . . .“

Mida armastame — armas

Ka siis, kui sureme . . .“

Päev saabus!

Ilus päev, lapsed, ja olgu teie elus palju ilusaid päevi!

Kas ma igavalt kirjeldasin seda?

Pole parata; kui laps on neljakümnendates aastates — muutub ta veidi igavaks.

Metallkalake

N. Bõljev

Kunagi õngitsesin kultuur- ja puhkepargis saarekestel jõevingerjaid. Õngitsesin terve päeva. Isegi lõunale ei läinud, kuigi kodus selle eest riielda sain — mis sellest!

See-eest püüdsin jõevingerjaid tervelt kaksikümmend viis tükki!

Ujusid teised mul kõik ämbris, — lapsed vaatlesid neid.

Korraga sõnus keegi:

„Kirov tuleb!“

Vaatan, tulevadki pioneerid karjas ja nende hulgas mitu meest. Üks kõnnib ees. Väikese kasvuga, pluusiväel ja valge mütsiga. Silmad omal nii lahked ja rõõmsad. Vestleb lastega ja kogu aeg naeratab.

See oligi Kirov — Sergei Mironovitš.

Jäin vahtima ja unustasin täiesti oma jõevingerjad.

Ta märkas mind ja hüüdis:

„Kalamees! — vaata, õnge lasid lahti!“

Pöördusin ümber ja näen — mu õng ujub eemale.

Hüppasin õngele järele, kuid kiiruga tõukasin jalaga vastu ämbrit.

Ämber kukkus külili ja kõik mu kalakesed lohisesid jõkke, nägin veel kuidas nad sabaga välgatasid.

Lapsed ümberringi plahvatasid naerma.

Küll oli mul kahju. Tervelt kaksikümmend viis kala. Kogu päeva püük oli nurjas.

Suure vaevaga hoidsin pisaraid tagasi — piinlik oleks nutta Kirovi ees.

Tema aga naeratab:

„Noh, kalamees, kaotasid kõik oma kalad... Kuidas on su nimi?“

„Peeter!“

„Oota Peeter, see viga annab parandada.“

Kirov soris taskutes ja ulatas mulle kolme konksuga varustatud läikiva metallkalakese.

„Vaat sulle kalake haugi püüdmi-seks. Seo pika nõõri otsa ja viska paadist vette. Haug peab seda elusaks kalaks, haarab, ja satub konksu otsa.“

Pigistasin kingituse pihku.

„Täna, Sergei Mironovitš.“

Kirov naeratas ja läks lastega edasi. Ma tahtsin ka nendele järele minna, aga mu õngenõör läks sassi. Seni, kui ma ta lahti arutasin ja lastele järele jõudsin, oli Kirov ära sõitnud.

Varsti pärast seda sõitsin vanaisaga kolhoosi külla.

Nendel on seal suur järv.

Sergei Mironovitši kingituse ma võtsin muidugi kaasa.

Vaevalt kohale jõudnud, sõudsin paadiga järvele — metallkalakesega õngitsema. Ta oli mul seotud roheline kalapüügi nõõri külge.

Sõudsin ja sõudsin, aga kala ei saanud. Ainult väsitasin end.

Kusagil läheduses paugatasid kütid. Selles oligi häda, arvatavasti hirmutasid paugud kalad ära. Meel oli paha. Pöördusin kalda poole.

Olin juba peaaegu kaldal, kui järsku nõör tõmbus pingule. Tõmba-

sin nööri, aga teisel pool otsas algas tugev pladin. Rõõmustasin: „arvata-vasti sattus õnge suur kala!“

Hüppasin kaldale. Rebin õnge ja kõnelen omaette:

„Roni välja, tuvike, roni kuivale!“

Äkitselt tegi kala ootamatu tõmbe ja ma prahvatasin vette.

„Et sul saba ära hapneks!“ kirun, „ega sa niikuinii mul ära ei jookse!“

Kala aga rebib ja rebib, peaaegu oleks mul nөөr käest libisenud. Viimasel minutil sain otsast kinni. Peopesa võttis tuliseks.

Vaatan, käsi ongi verine. Nөөr

soonis kätte. Tunnen pöörast valu, silmist purskuvad pisarad, aga nөөri ma lahti ei lase, — mässin nөөri ümber käe ja hoian veel tugevamini.

Metallkalake on Kirovi kingitus, miski hinna eest ei lase seda lahti.

Tahtsin ronida kaldale, aga põhi mu jalgade all oli kõntsane. Libisesin, ja sulpsatasin, pea ees, vette.

Hüppasin jalule — olin rinnust saadik vees.

Kala aga rebib, otse hobuse jõuga. Nutt on mul kurgus. Tuleb vist siiski nөөr lahti lasta. Läänud on mu ihaldatav metallkalake... Kui ma

aga nööri lahti ei lase, rebib kala mind sügavasse, kus jalad ei ulata enam põhja, ja uputabki ära...

Kuid äkki sahisid põõsad mu selja taga, keegi astus plartsatades vette, haaras mul ümbert kinni ja lohistas kaldale.

„Paha lugu!“ sõnab, „peaaegu oleks haug su ära viinud!“

Pöördusin ümber — vaatan, see on Kirov.

Püss ripub seljas, vööni ulatuvad saapad jalas ja puusal rippuvas kotis on pardid.

Hüüatasin:

„Sergei Mironovitš!“ ja hakkasin tal käest kinni.

„Kuidas sa, väikseke, mind ära tundsid?“

„Sergei Mironovitš! Kuid mina olen ju Peeter! Mäletate, ma püüdsin kultuurpargis jõevingerjaid. Selle metallkalakesega, mis teie kinkisite, ma püüan siin kala!“

„Aga kus su kala on?“

Sirutasin käe välja — tuline juga

jooksis üle selja — nööriots oli peost läinud. Nähtavasti rõõmustasin nii väga Sergei Mironovitši tuleku üle, et unustasin nööri ja lasin lahti.

Sattusin segadusse...

„Mis on, kalamees?“ naeris Kirov.

„Lippas minema su kalake? Noh, pole viga, nööri otsa haarasin oma pihku — siin ta on!“

Hakkasime ettevaatlikult sikutama — ja sikutasimegi haugi välja.

Kui poleks olnud Sergei Mironovitši, oleks kala mind enda järele rebinud.

„Palun, Sergei Mironovitš, võtke kala endale.“

„Kuidas! Niisugust suurt kala ma ei jõua ära süüa!“

Ei võtnudki.

Patsutas mulle vastu põske ja lahus.

Selle metallkalakesega ma ei õngitsenud enam kunagi, kartsin teda kaotada.

See oli ju mälestus Sergei Mironovitšist.

Sfinks mõistatus

Vanas Kreekas liikus rahvajutt, et ammu möödunud ajal oli elanud Teebai linna läheduses kole, hirmus elukas — Sfinks.

Pea olnud tal kui ilusal naisel, keha nagu lõvil, tiivad nagu kotkal ja saba nagu lohel. Sfinks elanud tee ääres kõrgel kaljul ja esitanud igale möödaminejale mõistatusi.

Kõik teadsid, et kui inimene lahendab mõistatuse, hukkub Sfinks, aga kui mitte — tungib Sfinks teekäijale kallale, kisub ta lõhki ja sööb ära. Mõistatused olid nii keerulised, et keegi ei suutnud neid lahendada, ja Sfinks

hukutas kõik möödaminejad. Kogu linnas kostis nuttu ja oigeid.

Kord tuli Teebaisse noor ödipus. Ta kuulis teebailaste kurbusest ja otsustas nad hädast päästa.

Sfinks esitas talle järgmise mõistatuse: „Kes kõnnib hommikul neljal, keskpäeval kahel ja õhtul kolmel jalal?“ Ödipus lahendas mõistatuse. Koleda mõirahtamisega langes Sfinks kaljult ja hukkus.

Nii päästis ödipus teebailased koledest elukast.

Katsu ka sina lahendada see Sfinks mõistatus.

Kõige tähtsam

M. Zoštšenko

Elas kord väike poiss, Andrjuša. Ta oli väga arg poiss ja kartis kõik-sugu asju. Ta kartis võõraid poisse, koeri, lehma, hiiri, hanesid, ämblikke ja kukkesid.

Poisi ema oli väga kurb, et ta poeg nii arg oli.

Ühel ilusal hommikul ütles ema pojale:

„Küll on see halb, et oled nii arg. Ainult vapratel inimestel on ilmas hea elada. Vaprad inimesed võivad vaenlasi, kustutavad tulekahjusid, lendavad lennukitel. Selle eest armastatakse ja austatakse vapraid. Neile tehakse kingitusi ning annetakse au-märke ja aurahasid. Kartlikke armastavad aga vähesed. Nende üle naerdakse ja nende elu on halb, igav ja mittehuvitav.

Andrjuša vastas emale:

„Siis ma saan julgeks. Ma tahan, et mind kõik armastavad.“

„See on tubli,“ vastas ema.

Väikemees Andrjuša läks õue jalu-tama. Õue peal mängisid teised poisid jalgpalli.

Harilikult nad nokkisid Andrjušat, ta kartis neid ja jooksis ikka nende eest ära.

Kuid täna ta ei jooksnud ära, vaid hüüdis poistele:

„Poisid, ma ei karda teid, tulge siia, ma teen teile kõikidele tuupi.“

Poisid olid väga imestunud, et Andrjuša nii julge on, ja alguses koguni ehmatasid. Üks nendest, Sanja hüüdis isegi:

„Poisid! Andrjuša on midagi välja

mötelnud, ta kolgib meid kõiki läbi. Päästke end, kes saab.“

Poisid siiski ei jooksnud ära. Nad tulid Andrjušale lähemale ja hakkasid teda nokkima. Üks poiss tõmbas Andrjušat ninast, teine lõi tal mütsi peast, kolmas tõukas rusikaga. Ühe sõnaga, nad peksid Andrjuša läbi. Uludes pöördus Andrjuša koju ja pi-saraid pühkides jutustas emale:

„Ema, täna ma olin vapper, kuid siiski peksid mind teised poisid. Miks on see nii?“

„Rumal poiss,“ vastas ema, „vähe on sellest, kui oled ainult vapper, peab olema ka tugev. Ainult vapru-sega ei tee midagi ära.“

Siis võttis Andrjuša salaja, nii et ema ei märganud, vanaema kepi, ja mõtles: „Selle kepiга olen ma tugevam kõigist teistest poistest ja ajan nad kõik laiali.“

Ta läks õue, kuid poisse ei olnud enam seal, ainult must kuri koer, keda Andrjuša alati kartis, jalutas seal. Seda koera hüüti „Kassiks“.

Andrjuša vehkis kepiга ja hüüdis koerale:

„Koer „Kass“, täna ma ei karda sind! Täna olen ma sinust tugevam, sest mul on kepp. Tule aga siia, ma kostitan sind kepiга, siis õpid austama tugevaid ja vapraid.“

Koer jooksis haukudes Andrjušale kallale. Kuigi Andrjuša vehkis ke-piга ja paar korda isegi virutas koer-ale pähe, hüppas koer Andrjušale selja tagant kallale ja tõmbas ta pük-sid lõhki.

Uludes jooksis Andrjuša koju ja pisaraid pühkides jutustas emale:

„Ema, täna ma olin tugev ja vapper, kuid siiski rebis koer mu püksid lõhki, ja ei puudunud palju, oleks mind ka hammustanud. Miks on see nii?“

„Rumal poiss,“ vastas ema, „unustasin sulle ütlemast, et vähe on sellest, kui oled ainult vapper ja tugev, peab olema ka tark. Peab mõtlema ja kõigest aru saama. Ei oleks tohtinud koera tähelegi panna. Sa talitsid rumalasti. Sa vehkisid kepiga ja õrritasid koera. Selle eest ta rebiski su püksid lõhki. Rumalal on parem olla arg kui vapper.“

Siis läks Andrjuša kolmat korda jalutama. Õues ei olnud ei koera ega poisse. Ta läks tänavale ja tahtis

näha kus teised poisid on. Poisid suplesid jões. Andrjuša vaatas pealt.

Järsku üks poiss, Sanja, hakkas vees läkatama ja karjus appi.

Poisid kartsid, et ta upub ja jooksid vanemaid inimesi kutsuma.

Andrjuša hüüdis Sanjale:

„Oota, ära veel upu, ma päästan su kohe ära!“

Andrjuša pidi juba hüppama vette, kuid mõtles:

„Oi, ma ujun halvasti, ja mul ei jätku jõudu Sanjat päästa. Ma toimin targemini, ma istun paati ja sõuan Sanjani.“

Jõe kaldal oli kalapaat. Andrjuša tõukas paadi jõkke ja hüppas ise paati. Ta kahmas aerud ja hakkas nendega taguma mööda vett. Sellest

ei tulnud aga midagi välja, Andrjuša ei oskanud aerutada. Vool kandis paadi keset jõge ja Andrjuša pistis karjuma.

Jõel sõitsid teise paadiga inimesed. Nad päätsid Sanja uppumisest, sõudsid kalapaadini ja tõid ta puksiiris kaldale.

Andrjuša jooksis koju ja pisaraid pühkides jutustas emale:

„Ema, täna ma olin vapper, ma tahtsin päästa üht poissi. Täna ma olin tark, sest ma ei hüpanud vette, vaid sõudsin paadiga. Täna ma olin tugev, sest tõukasin raske paadi kaldalt vette ja tagusin raskete aerudega mööda vett. Kuid midagi ei tulnud välja.“

„Rumal poiss,“ ütles ema, „ma unustasin sulle ütlemast kõige tähtsama. Vähe on ainult vaprust, tar-

kusest ja tugevusest, peab omama ka teadmisi.

Peab oskama aerutada. Peab oskama ujuda. Peab oskama ratsutada. Peab oskama lennukit juhtida. Peab palju teadma. Peab oskama arvutamist ja algebrat. Peab oskama keemiat ja geomeetriat. Aga selleks, et seda kõike osata, peab õppima. Kes õpib, saab targaks. Kes on tark, peab olema vapper. Vapraid ja tarku armastavad kõik, sest nemad võidavad vaenlasi, kustutavad tulekahjusid, päästavad inimesi, lendavad lennukel ja nõnda edasi.“

„Nüüd hakkan ma kõike õppima,“ vastas Andrjuša. „Ma tahan saada julgeks, targaks ja tugevaks.“

„Siis on kõik korras,“ sõnas ema.

Suur ehmatus

Ühel hilisel õhtul läks üks jahimees metsast koju. Jõudes kaerapõllu äärde, nägi ta kaertes vedelemas midagi tumedat. Ega loomad, hullud, ole läinud viljapõllule? Vaja hoolsamini vaadata. Astus lähemale ja vaatas — armuline aeg, karu! Lamas teine kõhuli maas, oli haaranud esimeste käppade vahele suure kaeratuusti ja imes seda. Endal silmad kinni ja mõnuleb. Vist maitses kaerapiim.

Kütil ei juhtunud olema püssikuuli. Ainult haavleid oli, kuid nendega võis lasta vaid linde. Kuid karu ei võinud ometi sinna vedelema jääda. Tallab külameeste kaerad maha.

„Katsun õnne?“ mõtles jahimees, „ja lasen õhku.“

Sihtis ja laskis otse karu kõrva juurest mööda.

Mesikäpp oli nagu kuul püsti — ja jooksu. Põlluäärel oli kõrge haopinu. Sellest lendas karu kui tuul üle. Kukkus käpuli, ajas enese jälle jalule ja tuhatnelja, taha vaatamata, metsa.

Jahimees muigas mesikäpa vaprust üle ja läks koju.

Hommikul tahtis ta vaadata, kas karu oli kaerapõllul palju kurja teinud. Kohalt, kus ta oli magajat hirmutanud, läks jahimees jälgi mööda metsani.

Jõudnud metsa, leidis karu padrikust, ent ta vaeneke oli surnud.

Vaadake, mis tähendab suur ehmatust. Ja see juhtus karuga, metsa võimsaima ja vägevaima loomaga.

Watti kavalus

Veel seniajani mõõdetakse hobusejõuga masina võimsust, mis paneb liikuma ronge, aurikuid ja käitistes iga-suguseid völe ning rattaid. Masina kohta öeldakse: „Sel on 500 hobujõudu.“ Eelkõige hakkas masinajõudu mõõtma hobujõuga inglane Watt, kes oli aurumasina leiutajaid.

Säärane mõõtmine oli väga vajalik. Enne aurumasina leiutamist panid kaevandustest vee väljavinnamiseks töötavaid pumpi liikuma hobused. Pärast kasutati hobuse asemel aurumasinaid ja siis oli vaja teada, mitme hobuse asemel töötas üks masin.

Harjuti arvatama hobujõu järgi ja nii jäigi. Ent oli üks asi, mis imestas alati insenere: mispärast oli hobune, kellega mõõtis oma masinate võimsust Watt, poolteist korda tugevam tavalisest keskmisest hobusest? Kust sai Watt säärase hiigla ratsu? Või ei mõistnud ta lihtsalt välja arvutada hobuse jõudu?

Tõeliselt oli Watt'il tegemist kõige tavalisema hobusega ja ta teadis väga hästi, milline jõud sel oli. Alles hiljuti

selgus, mispärast ta arvutas poolteise hobusega ühe asemel.

Vanas Inglise linnas Birminghamis leiti album koltunud ajalehe-väljalõigetega.

Lehitsedes albumit avastati väike artikkel, milles jutustati, mispärast Watt'i „masinhobune“ oli tugevam tavalisest hobusest.

Watt teadis, et esimeste aurumasinate ostjad hakkavad võrdlema masina tööd elavate hobuste võimetega. Ta kartis, et hobuse kasutamine võib näida neile masinast paremana ja lihtsamana. Seepärast kinnitas ta 15-hobujõulise masina väljalaskmisel, et masinal on ainult 10 hobujõudu. Nii ostis tööstur 10-hobujõulise masina ega teadnudki, et ta oli omandanud 15 hobuse jõu. Kui see masin töötas paremini kui 10 elavat hobust, oli töösturi imestus suur ja rõõmul polnud piiri.

„Aurhobuste“ kuulsus levis kiiresti.

Ja nüüd ei mõista me üldse kujutleda, mida teeksime ilma nende miljonite „masinhobusteta“, mis töötavad kõikjal meie jaoks.

Laul nukule

Mul süles kullatükike,
Mu väike poju-nuku,
Ehk ta küll tibatilluke,
Kuid tubli nimi — Juku.

Ta on nii kena-kenake,
Kui tema juukseid paitan,
Kui mina, tema emake,
Tal voodist tõusta aitan.

Ta on nii väike, tilluke,
Ei kõndida veel jõua,
Ei naerataks ta minule,
Ei muud ma taha, nõua.

Kuid tuleb aeg, ta suureks saab,
Siis on ta mees kui tamm.
Ja laas ja nõmm siis kajahtab,
Kui puutub maad ta samm.

Ta kaljud lõhub, peatab veed,
Ta paigalt tõstab künkad,
Ta tuultele siis näitab teed
Ja pühib pilverünkad.

Ta hea on, kõiki armastab,
Ei kunaagi tee liiga,
Ning nõialossist vabastab
Ta vangistatud piiga.

Kes head olnud temale
Ei need ta meelest lähe
Ja mulle, oma emale,
Toob kingiks kauni tähe.

Juhan Jaik

Lapsele

Kuule väike Tipa sa, —
aeg on minna magama.
Ära enam tõrgu, palu —
korda nõuab meie elu...
Kohtadele pakud, pingid,
kokku korja armsad kingid!
Sinugi päev tulvil tööd —
oma õigust nõuab öö...

Puhas vesi kausis juba
ootab pesemiseks luba.
Väike rusik silma hõõrub,
keha jalakestel vaarub...
Uni, kannata veel veidi,
kuni võtan lapselt kleidi!
Nägu puhtaks, käed ja kael, —
juuksest langeb sinipael...

Sügav rahu tuba täidab,
kuu end pilve tagant näitab.
Öö ju saabund — soe ja vaikne,
ammu puhkab ka mu väike...
Silmil suurte unearjud,
ripsmed punapõske harjul...
Uinu ema Tipa kallis —
uni tervisele valliks.

Salme Triip

Lapsed

Täna algas aias töö.

Tehti peenraid rida.

„Kes ei tööta — see ei söö“,
lapsed teavad seda.

Sellepärast kiiresti

töttasid kõik ligi.

Tööle asus virgasti

tubli töölisvägi.

„Nõnda pika, nõnda laia —

teeme peenrariba.

Siia lööme märgiks vaia“ —
andis Jüri luba.

Haarasid siis labidad

virgad laste käed.

Kes on töökad, nobedad,

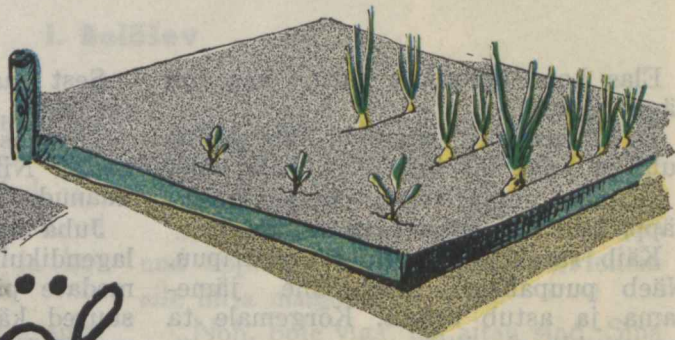
seda varsti näed.

Kriuh ja krauh käis labidas,

tegi pehmeks mulla,

et siis seeme tärgates

pinnale saaks tulla.

aiatööl

Väiksed lapsed korjasid
põlle sisse kive.
Hunnikusse kogusid
nii et lausa ime.

Rehadega riisume —
sile olgu pind.

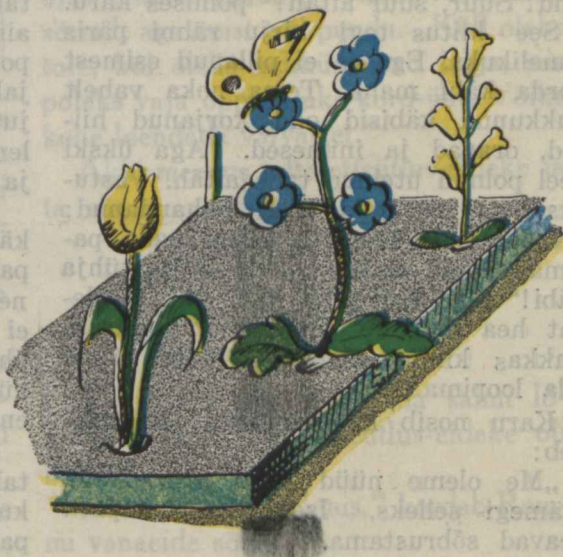
Seeme — peenramullasse
peidame nüüd sind!

Tipitakse sibulad
ilusasti ritta.
Ääre peale redised,
neid saab varsti võtta.

Külvatakse porgandeid,
salatit ja kurki.

Istutatakse' kaalikaid,
kapsaid mitut sorti.

Lillepeenar lastele
pakub palju huvi.
Tööd siin jätkub kõigile —
ees veel terve suvi.

Kuidas kirju rähn tüssas karu

Elas kord küürakas karu, kes oli väga laisk.

Ta silmas kord valminud käbi seedripuul ja kohe löi talle õlga kole valu.

„Kuidas mina, vana haige mesikäpp, küll puu otsa saan ronida?“

Käib ratast ringi ümber seedripuu. Näeb puupakke. Leiab ühe jämedama ja astub sellele. Kõrgemale ta aga ronida ei viitsi.

Korraga — pots! Käbi ise kukkus karule pähe. Sealte jalge ette.

„Vaat kui tore!“ rõõmutses karu ja vaatas üles, et kas ei lange sealte veel midagi.

„Oi võimas karupapa,“ piiksus puuoksal kirju rähn, „ma viskasin teile kõige ilusama käbi, — ausõna, kõigele ilusama käbi kogu maailmas. Ärge põlake minu andi!“

Suled tõusid linnul hirmu pärast koheville, hääl värises. Ta oli istunud oksal ja nokkinud käbi seemneid, kuid oli äkki käbi maha pillanud ja see oli kukkunud karule otse pähe. Rähn ehmus ega teadnud, kuidas end süüst puhtaks pesta.

„Oi kui kena! Vaat' kus on hea lind! Suur, suur aitäh!“ pomises karu.

See kiitus tegi kirju rähni päris õnnelikuks. Ega ta ei pillanud esimest korda käbi maha. Tema noka vahelt kukkunud käbisid olid korjanud hiired, oravad ja inimesed. Aga ükski veel polnud ütelnud talle aitäh. Vastuoksa — nad olid isegi pahandanud: „Niisugune häbemata rähn, valis parimad käbid endale, meile jättis tühja käbi!“ Aga karupapa kiitis, et ta olevat hea lind. Ja suure rõõmu pärast hakkas kirju rähn käbi käbi järele alla loopima.

Karu nosib käbiseemneid ja pomiseb:

„Me oleme nüüd head sõbrad. Ja jäämegi selleks. Isegi meie lapsed peavad sõbrustama.“

Sest saadik teretab karu alati kirjut rähni, kui ta teda näeb.

„Kuidas käsi käib?“ küsib lind omakorda. Nii headeks sõpradeks olid nad saanud.

Juba ammu oli karu avastanud ühel lagendikul toreda seedripuu, mille tumedate pikkade okste vahel küpsesid suured käbid. Sügiseks olid need läinud päris raskeks. Oksad vajusid nende all üsna looka. Oli lihtne käbisid maha loopida, kuid laiskus oli suur — ei viitsinud käbisid maast üles korjata.

„Aita mind linnuke!“ mangus karupapa.

„Oi, onuke, siin on rohi hirmus tihe. Ma ei saa üksi selle tööga hakkama. Kui lubate, kutsun oma sugulased appi.“

„Kutsu!“

Kirju rähn lendas puu kõrgeimale oksale, piiksus mõned korrad õige valjusti, ja kõik sugulased kogunesid lagendikule. Karu teadis, mis teha. Võttis malaka ja tagus käbid maha. Kui seedri okstele polnud jäänud ühtki käbi, istus karu puhkama. Vaatab ümberringi: lagendikul pole näha ainustki lindu ega ka käbi. Ainult üks poolmädanenud käbi vedeleb vasaku jala juures. Aga ka selle viimase käbi juurde ei häbenenud hea kirju rähn lennata. Ta haaras käbi noka vahele ja lendas ära.

„Ptüü!“ sülgas karu. „Sööge minu käbid, sööge aga pealegi! Sööge kui palju tahes, aga teie kehha ei kogu neist lusikatäitki verd ja teie kontidele ei kasva niigi palju liha, kui on minu ühel varbal. Aga mina olen juba nüüd lihav ja rasvun talveks veel enam.“

Ja tõepoolest, karud lähevad alati talveks rasva. Aga kirju rähn ei kosu kuidagi, söögu ta käbiseemneid kui palju tahes.

Lugu etteütlemisest

I. Belõšev

Meie linnas elas etteütlus-eideke. Ta käis koolist kooli ja ütles lastele ette. Kord kõndis ta varasel hommikul jällegi tänaval ja nägi uut, äsja valminud koolimaja. Ta peatus jalamaid ja koputas uksele.

Seda kuulis uksehoidja ja tuli avama. Näeb — trepil seisab vana naine.

„Kuhu sina, vanaemake, minna tahad?“ küsib ta.

Aga etteütlus-eideke vastab:

„Mina olen uus koristaja. Tulin klasse korraldama.“

Uksehoidja laskis etteütlus-eidekese uude kooli, kuhu ta asus elama.

Juba vara hommikul ärkab eideke, longib mööda vahekäike, piilub klassidesse ja vaatab kuidas lapsed kogunevad.

Koolis õpib palju lapsi — virku ja laisku. Ühes klassis oli kaks sõpra — Peedu ja Rommi.

Tuleb muuseas mainida, et ehkki Peedu ning Rommi olid head sõbrad, läksid nad iseloomult ja olekult täiesti lahku.

Peedu õppis alati usinasti ja käitus laitmatult, aga Rommi oli vallatu. Peedu oli esimene õpilane klassis, aga Rommi viimane. Ta oli laisk ega tahtnud raamatuid kättegi võtta.

Kord tuli Peedu esimesena klassi ja ootas Rommit.

Aga Rommi oli eelmisel õhtul hilja õues teiste lastega hullanud, oli hommikul väsinud, ei viitsinud õigel ajal tõusta ja jäi kooli hiljaks.

Nüüd jooksis ta piki koridori, ruttas ja kohtas äkki etteütlus-eidekest.

„Nagu näen, oled hilinenud,“ muigas eideke kahjurõõmsalt, „ja koolitööd on sul kindlasti ka tegemata.“

„Jah, matemaatikat ma küll ei jõudnud õppida,“ vastas Rommi. „Heitsin eile hilja magama.“

„Noh, pole viga, ma aitan sind. Sina ainult ütle endamisi:

Matemaatika on täna
alles kõik veel õppimata.
Etteütlus-eideke,
tule appi minule!

Niipea kui sa need sõnad oled lausunud, olen kohe sinu juures ja ütlen sulle kõik ette, mis vaja.“

„Aitäh, hea eideke,“ vastas Rommi ja läks klassi.

Seal oli parajasti matemaatika tund. Korrati üks-kord-üht. Rommil polnud sellest aimu, aga õpetaja küsis: kui palju on kuus korda kuus?

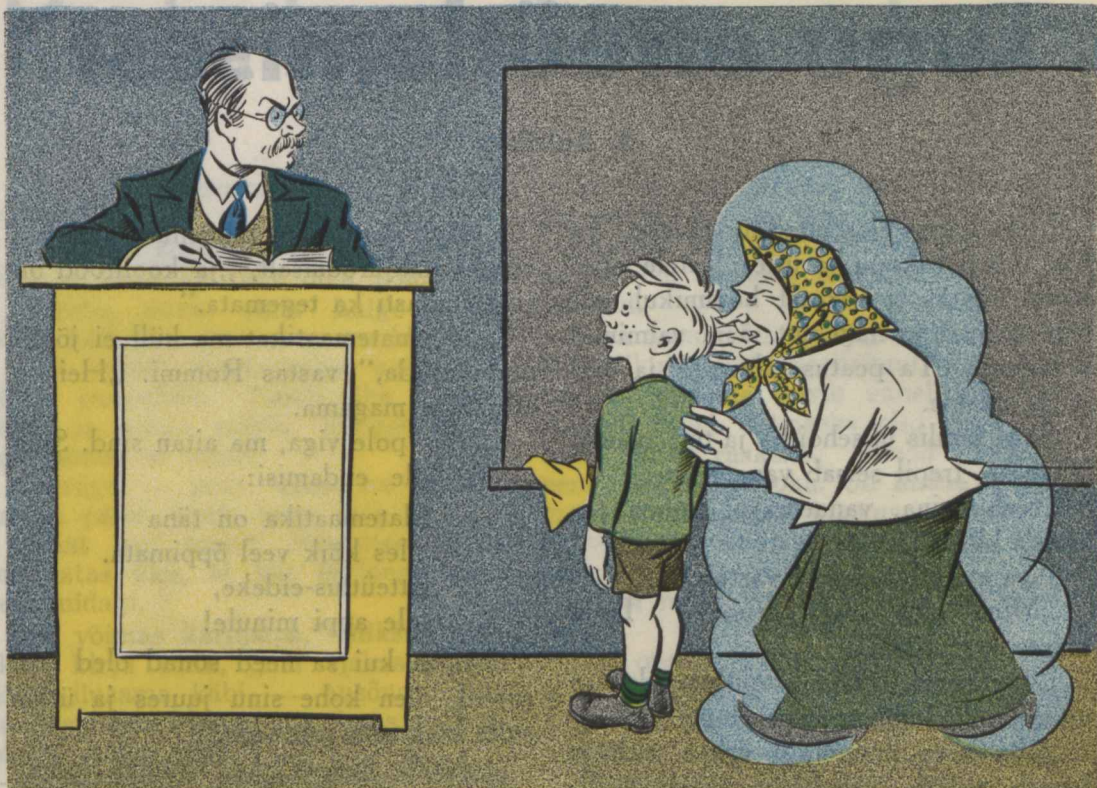
Rommi tõusis ja vaikis. Vaikis ja ajas silmad pärani. Tahtis loendada sõrmil, aga neist tuli puudu. „Küll oleks tore, kui oleks nelikümmend jalga, siis poleks vaja õppida üks-kord-üht. Võiks kohe loendada varvastel.“

Äkki meenus talle etteütlus-eideke ja ta sõnas endamisi:

Matemaatika on täna
alles kõik veel õppimata.
Etteütlus-eideke,
tule appi minule!

Ta ei jõudnud veel seda salmi lõpunigi öelda, kui etteütlus-eideke oli kohal.

„Kolmkümmend kuus,“ kordab Rommi vanaeide sõnu.

„Õigus,“ kiidab õpetaja. „Istu.“
See oli algus ja nii hakkas minema sellest päevast peale.

Rommi lakkas hoopis õppimast, rääkis etteütlus-eidekesest teistele laiskvorstidele ja varsti ei õppinud enam ükski korratu poiss, vaid kõik lootsid etteütlemisele.

Etteütlus-eideke polnud ka kitsi ja gama oma ande. Kord sosistas ta peenikese häälega viimasel pingil, kord siristas ta linnukesena lahtise akna taga, kord piiksus hiirena klassi nurgas.

Rommi sai alati head numbrid ja tõusis õppimises oma klassis esimesele kohale.

Ta läks uhkeks ja hooples.

„Mina tean nüüd kõik.“

Peedu teeb endiselt hoolega koolitööd, aga Rommi mürab, ei lase teda õppida, vaid narrib:

„Küll on tuupija! Mina ei võta raamatuid kättegi ja vastan igale küsimusele.“

„Aga kuidas sa kõik tead, kui sa midagi ei õpi?“ imestas Peedu.

Kuid Rommi naerab:

„Mispärast ma vaeva pean nägema, kui mul selletagi kõik teada on.“

Nii laiskles Rommi kogu aasta.

Saabus eksamite aeg. Kõik lapsed õppisid hoolega, tahtsid vastata väga heale ja pääseda järgmisse klassi. Ainult laisad ei teinud midagi. Mürasid, kaklesid, jooksid ühest kooliruumist teise ja lootsid etteütlus-eidekesele.

Aga etteütlus-eidekesel oli palju tegemist. Igas klassis oli eksam — kus matemaatika, kus vene keel, kus maade-teadus. Rommi oli hädas viimasega.

Etteütlus-eideke sibab klassist klassi. Ei jõua veel ette öelda vene keeles, kui

laiskvorstid juba kutsuvad teda appi matemaatikas. Vaevalt jõudis ta seal lausuda paar sõna, kui kuuleb Rommit hüüdvat:

Küll on häda, nüüd ma hukun,
eksamil ma läbi kukun.
Maadeteadus on nii kole,
aimu sellest minul pole.
Etteütlus-eideke,
tule appi minule!

Õpetaja küsib Rommilt ookeanide ja ekvaatori kohta.

Rommi veab keppi mööda maa-kaarti — ei leia kuidagi ekvaatorit. Korraga sööstis etteütlus-eideke klassi, haarab Rommit käest ja laseb sel juh-tida kepiotsa põhjanabale. Ja tormab ise jälle edasi.

Nii lidus etteütlus-eideke klassist klassi, väsis ja läks peast segaseks.

Aga Rommi kutsus teda jälle appi ja

kordas kõik, mis see talle kõrva sosis-tas.

„Maakeral on mitmesuguseid ooke-ane. Üks on Vaikne, teine India ookean. Seal ujuvad indiaanlased. Siis on veel ekvaator, ja selle ümber puhub tuul, mida nimetatakse passaažiks. Ookeanis puhub teisi tuuli: üks on nord-ots, teine lord-vest. Peale selle on veel hoovus Goldšmit, mis voolab Bujaani saarest kakssada millimeetrit eemal. See saar on ehitatud kivist — põllukivist...“

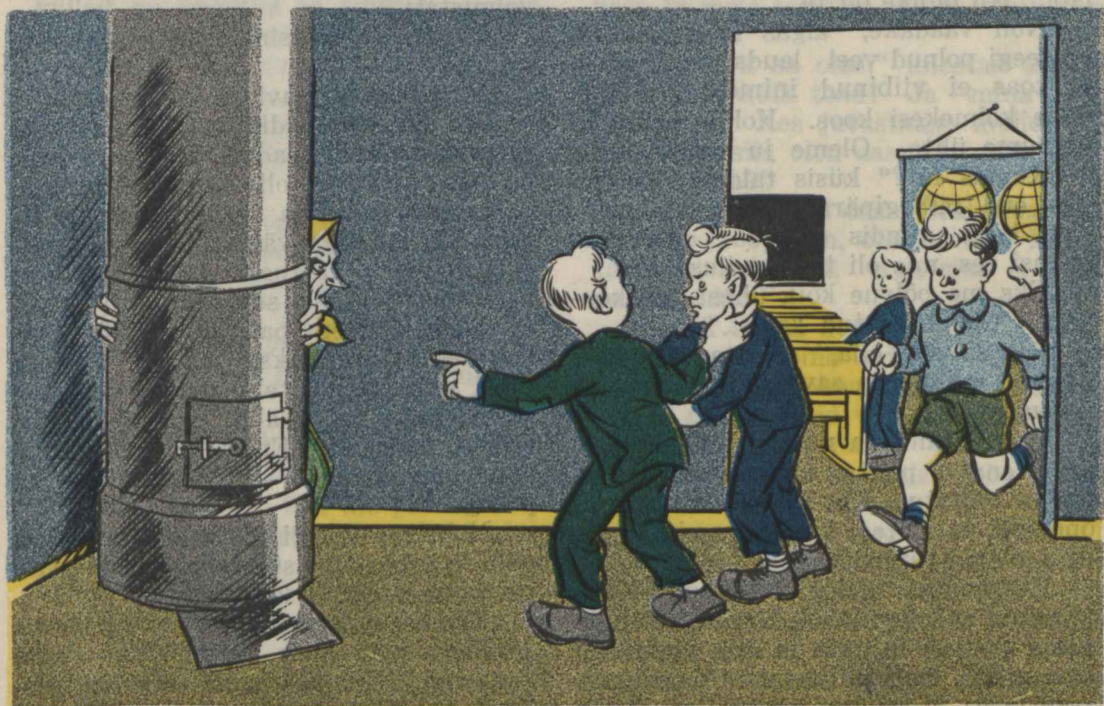
Nüüd tekkis klassis selline naer, et midagi enam ei kuulnud.

Õpetaja pani Rommile maadetea-duse eest nõrga.

Rommi läks koridori, nutt kurgus. Sinna oli kogunenud laiskvorste ka teistest klassidest ja kõik kirusid ette-ütlus-eidekest.

Üks poiss sõnas:

„Mina jäin üheainsa kala pärast tei-seks aastaks. Õpetaja küsis, milline pea

on haugil. Mina vastasin ümmargune. Nii sosistas mulle etteütlus-eideke.“

„Jah,“ kurtis omalt poolt teine, „minu vedas see vanaeit ka sisse. Ei tea, kuhu ta nüüd ise pugese?“

KOLM SUGULAST

M. Iljini ainetel koostanud E. Jõgi

Lauale oli asetatud savikauss palava pudruga, kausi lähedusse valge taldrik ja viimasest paremat kätt kruus piimaga. Vaadeldes seda seltskonda lähemalt, torkas silma, et selle liikmed nagu ei sobinud omavahel. Pudrukauss oli õige jäme ja tumedat värvi, taldrik valge ja kruus roosakas, hoopis peenike ja õrn. Selle ühel küljel ilutses isegi pilt ja ülemine äär, kuhu ei ulatunud piim, paistis peaaegu läbi. Nii õhuke oli ta.

„Noh vaadake,“ algas kauss, nähes et keegi polnud veel lauda istunud ja et toas ei viibinud inimesi. „Jälle meie kolmekesi koos. Kohe näha, et kuulume ühte. Oleme ju sugulased.“

„Kuidas nii?“ küsis taldrik, kes pidas end millegipärast paremaks kausist, kuid tundis teatud aukartust kruusi ees, mis oli temast ilusam.

„Eks me põlvne kõik ühest perekonnast. Oleme tehtud savist.“

„See ei või olla,“ põlastas taldrik. „Mõtles, milline on savi — ja mina olen nii valge.“

„See ei tähenda midagi. Ega me ei esine enam puhta savina. Meid on ümber töötatud. Kas sa pole siis midagi õppinud, et ei tea, kuidas meie maailma oleme tulnud?“

„Ei,“ vastas taldrik häbelikult. Mulle ei antud selleks mahti. Niipea kui hakkasin midagi tajuma ja aru saama, et olen miski, laoti mind teiste omasuguste kasti ja saadeti suurde kauplusse,

Laiskvorstid hakkasid otsima etteütlus-eidekest ja leidsid ta ahju tagant nurgast.

Haarasid tal turjast ja viskasid koolist välja.

kus keegi mu kohe ära ostis ja siia majja tõi. Sellest ajast peale pean iga päev inimestel söömisel abiks olema. Mul pole olnud aegagi pikemalt mõelda oma tekkimisloole.“

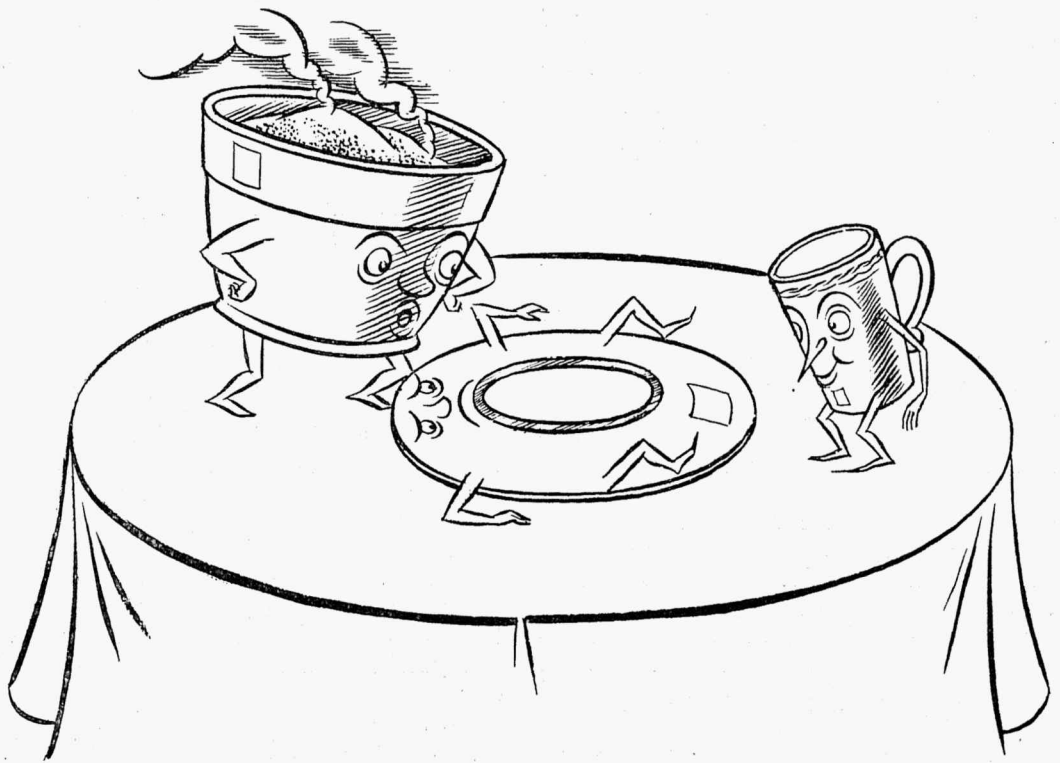
„See on kahju,“ haletses kauss. „Siis käis minu käsi paremini. Ma polnud kuigi ilus ega peen, seepärast ei ihaldatud mind nii ruttu. Seisin tükk aega laos riiulil, kus oli palju igasuguseid sööginõusid. Seal kuulsin, kuidas meid valmistati.“

„Räägi, kuidas sind tehti,“ huvitus taldrik.

„Võeti tükike savi ja lisati vett — umbes üks kolmandik — ja sõtkuti taignaks. Peab teadma kui palju panna vett. Ei tohi olla liiga palju, siis on taigen vedel ja valgub laiali. Ei tohi olla ka liiga vähe, siis ei pea taigen samuti. Taignale lisatakse veel peenikest liiva ja segatakse nii hästi, et ükski liivatera paistma ei jää. Sellest segust voolitakse nõud. Vanasti tehti seda käsitsi telje ümber pöörleva ümmarguse ketta abil, aga nüüd on selleks masinad. Ent aine, millest me põlvneme, on üks — nii vanasti kui ka praegu.“

„Noh, see polegi nii keeruline. Siis võib iga laps meisterdada endale pudrukausse niipalju kui tahab.“

„Ega see pole veel kõik,“ sõnas kauss. „Sellega pole meie saamislugu veel lõppenud. Kui säärasest taignast voolitud kaussi valada vett, laguneb see

varsti ja vajub kokku. Ei, kui meid küllalt on voolitud ja silutud, pannakse meid mõneks päevaks kuivama, et vesi meist välja auraks. Ja siis asetatakse kuuma ahju. Oi, on seal alles kole! Kõik mõtlevad, et nüüd on surm käes. Oigamist ja halisemist on kogu ahi täis.“

„Heldene aeg, aga miks teid siis ahju pandi?“ kohkus taldrik.

„Kõige pealt selleks, et see osa vett, mis meist vabas õhus viibimise ajal välja ei auranud, lõplikult haihtuks ja et savi ja liivaterad hästi kokku sulaksid, üheks tugevaks massiks muutuksid. Nii me ei purune kergesti.“

„Kas see oli kõik?“

„Kõik? Oh ei! Kui me pärast voolimist ja kuivatamist kohe ahju oleks pandud, poleks me ikkagi veel tugevad küllalt ja hakkaksime vähehaaval seinest meisse pandud vedelikku läbi laskma. Meid kaeti enne ahju panemist erilise sulatisega, milles leidus peale vee ja soola veel õige peenikest liiva. Sool

sulas ahjus põletamisel liiva ja saviga ühte ja meie seintele tekkis läikiv kord — glasuur.“

„Kui tark sa oled,“ imestas taldrik. „Mis sina kõik tead! Ja mina olen nii rumal. Kes jutustaks mulle, kuidas mina siia olen saanud. Kas sina tead, kauss?“

„Ei, seda ma ei tea. Seal, kus mina viibisin ja õppisin, olid ainult lihtsad tumedad savinõud. Aga sina ei kuulu nende hulka.“

Taldrik ohkas kurvalt.

„Mina võin sind aidata,“ sõnas nägus kruus peenikese kõlava häälega. „Mina tean. Meid valmistati peaaegu ühtmoodi. Meie oleme lähedased sugulased. Kauss on meist juba kaugeal.“

„Oo, kas sina oled ka õppinud?“ hämmastus taldrik. „Oled nii väike ja habras. Mõtlesin, et oled alles äsja siia maailma tulnud ega tea elust-olust midagi.“

„Eksid,“ naeris kruus. „Mina olen elanud üle kümne aasta.“

„Üle kümne aasta?“ ei suutnud küllalt imestella taldrik, ja kauski tegi suured silmad. „Aga sa näid nii nooruke ja õrnake.“

„Näin küll, sest olen valmistatud heast peenest materjalist ja hea materjal säilib kauem kui halb. Olen nimelt portselanist. Aga sina, kauss, oled lihtsast savist.“

Kauss tõmbas huuled solvunult mossi, kuid ei lausunud midagi.

„Aga mis vahe on siis portselanil ja fajansil?“ päris taldrik.

„Seal polegi suurt vahet,“ seletas kruus. „Lase ma jutustan.“

„Kõige esmalt hakati portselani valmistama Hiinas. See oli 1700 aasta eest. Euroopas ei tuntud siis veel seda kunsti ja portselani peeti siin sama kalliks kui kulda. Hiinlased olid väga uhked oma teadmistele ega avaldanud seda ühelegi teisele riigile. Euroopale ei jäänud muud üle, kui leiutada omakorda portselani valmistamise kunst. Meheks, kes oli nii nupukas ja kes tuli selle saladuse jälile, osutus alkeemik Böttger, kes oli olnud alul apteekri õpilane ja kes hakkas hiljem tegelema kulla valmistamisega. Vanasti usuti nimelt, et kulda saab ka valmistada rauast või muust metallist, kui leitakse vaid „filosoofiline kivi“. Kuid sellist kivi ei leitud ja kuld jäi tegemata. Selle asemel avastati viis, kuidas teha portselani. See äratas samasugust menu, sest portselan oli Euroopas nii haruldane, et üks saksa kuningas andis teisele neljakümne kaheksast esemest koosneva portselanserviisi eest terve polgu sõdureid.

Nagu mainisin oli Böttger see, kes hakkas esimesena valmistama portselani. Teda peeti nagu vangi vahi all, et ta oma saladust välja ei annaks. See võimukandja, kes teda rahaga varustas, et ta oma katsetamist saaks jätkata, tahtis kasu ainult endale.

Aga kuidas juhtus siis, et Böttger äkki teada sai, kuidas valmistada sellist väärtuslikku asja? Ta oli juba ammu katsetanud portselani tegemisega, aga ikka ei tulnud sellest midagi välja. Portselan oli jäme ja tume. Ühel hommikul puuderdas ta oma parukat

ja nägi, et puuder polnud tavaline, vaid palju jämedam ja meenutas pigemini savi. See viis noormehe mõttele sellest savist katsuda valmistada portselani. Ta sai teada, et Meissenis, kus ta tol korral elas, oli palju valget peenikest savi. Leidus ka õige heledat liiva. Böttger võttis need ja lisas veel raudkivi, et segu saaks tugevamaks. Muidugi tuli see kivi peenendada ja peenendatud massist vee abil välja võtta veel kõige peenem osa. Siis segati kõik ained ühte ja valmistati paras taigen. Kui taigen valmis, vormiti sellest esemed ja pandi kuivama. Täpselt nagu savikausi valmistamisel. Kuivatamises polnud kunsti, aga selle eest oli keeruline põletamine. See pole nii lihtne, nagu savinõude juures.

Portselani põletatakse kaks korda. Esmalt kaunis kergelt. Siis kaetakse esemed glasuuriga ja põletatakse uuesti. Seekord juba tugevasti. Ja teises põletamises seisabki peamine saladus.

Ja saladus seisab nimelt selles, et hoida portselani tugeva kuumendamise juures rikkimineku eest. Kas teate ka, mis see tähendab? Tass, näiteks, mis suure vaevaga valmis on voolitud, hakkab ahjus suures kuumuses vägisi sulama, vajub viltu ja moonduv. Selle pahe vältimiseks otsitakse igasuguseid tipesid ja pulki ja pannakse nõudele toeks, et nad püsiksid antud vormis. Muidugi ei lähe see iga eseme juures hästi korda. Mitmed asjad muutuvad ahjus kõlbmatuks.

Nüüd tuleb aga veel üks saladus, mis mõnele tundub tühisena. Ent see on väga tähtis.

Kui ei puhastata glasuuri vormitud eseme alumiselt ümmarguselt äärelt, millega portselan seisab plaadil, tekib suur pahandus. Glasuur sulab ja kleebib tassi või taldriku alumise ääre sinna külge, kus ta seisab. Seepärast tuleb hoolitseda, et portselannõudel poleks alumisel äärel läikivat korda.

Mispärast põletatakse siis portselani nii tugevasti? Kas ei piisa nõrgemast kuumendamisest? Selgub, et ei piisa. Kui portselani põletatakse nõrgalt, saadakse fajanss.“

„Aga mis vahe on siis fajansi ja portselani vahel?“ päris taldrik.

„Portselan on tihedam, kõik ained on temas tugevasti kokku sulatatud nagu klaasis. Ja seinad on portselannõudel õhemad, nii et neist valgus läbi paistab. Fajanss on hõredam, jämedam ja paksem.“

„Kuidas me teada saame, kas sööginõu on tehtud portselanist või fajansist?“ küsis taldrik, keda lugu tõsiselt oli hakanud huvitama.

„Vaadake vastu valgust. Portselan on läbipaistev, fajanss mitte. Veel kergemini saate seda teada põhjast, millest juba rääkisin. Fajanssnõudel pole vaja alumist äärt glasuurist puhastada, sest neid ei põletata nii tugevasti, et nad aluse külge kinni võiksid kleepuda.“

„Millest siis mina olen tehtud?“ hüüdis taldrik.

Portselankruus muigas. Ta teadis

seda väga hästi, aga ei tahtnud öelda, kartes, et sõber võiks solvuda, ja arvata, et ta uhkeldab oma peenema päritoluga. „Vaata ise!“ sõnas ta.

Taldrik hüppas kummuli. Kruus ja kauss ruttasid vaatama. Eriti uudishimulik oli kauss. Muidugi oli alumine äär kaetud läikiva korruga. Niisiis oli taldrik fajansist — odavamast materjalist.

Taldrik ei rääkinud midagi. Pettunult pöördus ta endisesse asendisse tagasi ega teadnud millisele seisukohale asuda sõprade seas. Kauss oli temast palju jämedam, kruus peenem. Kuid nad olid tema vastu ühtviisi head ega teinud seisusevahet. Nii tahtis ka tema toimida. Olid nad ju kõik kolmekesi sööginõud ja inimestele kasulikud. Mis sellest, et nende valmistamisviis erines. Ega nemad polnud selles süüdi.

Ja fajansstaldrik vaatas naeratades oma sugulaste poole.

Kolmekümne aasta eest

Mihhail Zoštšenko

Mu vanemad armastasid mind väga, kui olin väike ja töid mulle väga tihti kinke.

Aga kui ma veel juhtusin haigestuma, külvasid nad mu otse üle andidega.

Ma olin ka väga sageli haige. Kas olid mu kaelarahud paistes või oli mul angiin.

Mu õde Ljolja polnud aga peagu kunagi haige. Ja ta kadestas mind, et põdesin nii tihti.

Kord läksid vanemad teatrisse ja me jäime Ljoljaga koju. Hakkasime mängima väikest laudpiljardit.

Äkki kohkus Ljolja keset mängu ja ütles:

„Minjka, kas tead, ma neelasin praegu piljardi munakese alla. Hoidsin selle suus ja ta libises kurgust kõhtu.“

Meie piljardil olid väikesed, kuid haruldaselt raskest metallist kuulikesed. Ehmusin muidugi hirmsasti, et Ljolja oli neelanud sellise kuuli alla. Hakkasin ahastavalt nutma, kartes, et tema kõht läheb lõhki.

Aga Ljolja rahustas:

„Sellepärast mu kõht veel lõhki ei lähe, aga haigus kestab kindlasti väga kaua. Ega see pole sinu angiin või kaelarahud, mis paranevad kahekolme päevaga.“

Ljolja heitis diivanile ja oigas.

*

Varsti tulid vanemad koju, ma jutustasin neile, mis oli juhtunud.

Vanemad ehmusid ja läksid näost valgeks. Nad söötsid diivani juurde, kus lebas Ljolja, ja hakkasid teda suudlema.

Pisarsilmi päris ema Ljoljalt, mis ta tunneb kõhus. Ljolja seletas:

„Ma tunnen kuidas kuulike kõhus edasi-tagasi veerleb. See kõditab ja mul on kole isu kakao ja apelsinide järele.“

Isa pani palitu selga ja sõnas:

„Võtke Ljolja ettevaatlikult riidest lahti ja viige ta voodisse. Ma jooksen vahepeal arsti juurde.“

Ema hakkas Ljoljat lahti riietama, aga kui ta võttis kleidi seljast ja põlle eest, kukkus taskust äkki välja piljardi kuulike ja veeres voodi alla.

Isa, kes polnud veel välja jõudnud, kortsutas kulme. Ta läks piljardi laua juurde ja loendas sinna jäänud kuule. Neid oli viisteist, kuna kuueistkümmes vedeles voodi all.

Isa ütles:

„Ljolja pettis meid. Ta kõhus pole ainustki kuuli — need on kõik siin. Ljolja, seleta, mis see tähendab!“

Ljolja hakkas nuuksuma ega osanud midagi vastata.

Isa ütles:

„Ta tahtis meiega naljatada. Aga see nali läheb talle kalliks maksmaks. Kogu aasta ei saa ta minult midagi. Ja kogu aasta peab ta kandma vanu kingi ja vana sinist kleiti, mis talle ei meeldi.“

Vanemad tõmbasid ukse tugevasti kinni ja lahkusid.

Mina vaatasin Ljoljat ega suutnud naeru tagasi hoida. Ja ütlesin:

„Ljolja, parem oleks olnud oodata kuni haigestuvad kaelarahunud, kui talitada nii, et saada vanematelt kinke.“

Ja kas teate, lapsed, möödus kolmkümmend aastat.

Kolmkümmend aastat oli möödunud tollest õhtust, mil juhtus see inetu lugu piljardi kuulikesega.

Ja kõikide nende aastate jooksul ei olnud mulle kordagi meelde tulnud too juhtum.

Alles hiljuti, kui hakkasin kirjuta-

ma jutte, meenus kõik, mis lapsepõlves oli olnud ja ka see asi. Ma hakkasin sellele mõtlema ning mulle tundus, et Ljolja ei petnud vanemaid mitte ainult selleks, et saada neilt kinke, millest tal nagunii polnud puudust, vaid selleks, et teda rohkem hellitataks.

Ja kui mulle see mõte pähe oli torganud, istusin rongile ja sõitsin Simferopoli, kus elas Ljolja.

Kujutelge, Ljolja oli nüüd juba täiskasvanud ja kaugeltki mitte enam noor. Tal oli kolm last ja mees, kes oli arst.

Küsisin Ljoljalt:

„Ljolja, kas mäletad lugu piljardi kuulikesega? Mispärast sa seda tegid?“

Ljolja punastas ja sõnas:

„Sina olid väikesena kena nagu nukk. Sind armastasid kõik. Aga mina olin siis juba suurem ja kohmakas. Ja mispärast ma valetasin, et olin alla neelanud piljardi muna? Ma tahtsin, et ka mind oleks armastatud nagu sind ja hellitatud, kas või haigena.“

Ma vastasin talle:

„Ljolja, sellepärast ma sõitsingi Simferopoli.“

Ma suudlesin ja kallistasin teda.

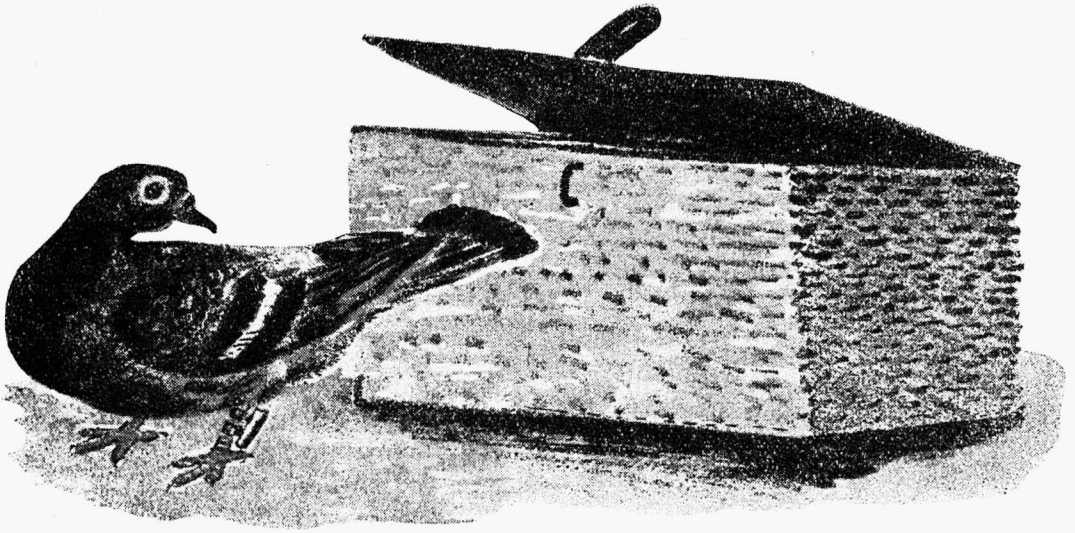
Ta puhkes õnne pärast nutma, sest ta mõistis minu tundeid ja hindas minu armastust.

Kinkisin tema lastele palju mänguasju. Tema mehele aga andsin oma portsigari, millele oli kirjutatud kuldsete tähtedega „Ole õnnelik!“

Järgmisel päeval lahkusin ma Simferopolist ja mõtlesin kogu tee, et tuleb armastada kõiki ja olla neile kaastundlik. Eriti tuleb armastada neid, kes on head. Ka tuleb neile vahetevahel midagi kinkida. Siis on neil, kes kingivad, ja neil, kes saavad kinke, hea meel.

Aga neil, kes kunagi midagi ei kingi, vaid selle asemel valmistavad teistele meeolehärma, on alati halb tunne. Sellised inimesed vananevad ruttu ja haigestuvad. Nende mälu tuhmub ja mõistus kustub. Ja nad surevad enneaegu.

Ent head inimesed elavad kaua ja on alati terved.

Kummaline kirjakandja

E. Tšarušin

Villu sõitis oma isaga maale suvitama. Aga ema jäi veel linna — tal oli vaja osta üht-teist.

Ema pidi õhtuse rongiga järele tulema.

Rong hakkas sõitma. Villu istus isa kõrval vagunis pingil ja vaatas aknast välja. Puud, aiad ja majad jooksid kõik suure rutuga mööda.

Villu vastas pingil istus teine poiss. Tal oli vasakul käel kell ja kaasas korv. See poiss oli juba suurem, arvatavasti aastat viisteist vana. Kui rong hakkas jõudma järgmisse jaama, vaatas poiss kella, kirjutas pliiatsiga midagi oma taskuraamatusse, kummardus üle korvi, võttis sealt midagi välja ja lahkus kiiresti vagunist. Tuli natukese aja pärast tagasi, istus oma kohale ja jäi aknast välja vaatama.

Villu istus, istus, vaatas korviga poissi, kuid äkki meenub, et oli unustanud koju jalgratta ja hüüdis valju häälega:

„Kuidas ma siis ilma jalgrattata saan?“ ja puhkes nutma. „Unistasin kogu talve, kuidas ma sellega suvel maal sõidan.“

„Ära nuts,“ lohutas isa. „Ema sõidab õhtul ja toob sinu jalgratta järele.“

„Ei too,“ kahtles Villu. „Ema ei salli minu jalgratast. See krägiseb.“

„Kuule, poiss, ära nuts,“ ütles äkki poiss, kes istus vastas ja kelle käe peal oli kell. „Mina korraldan selle asja. Mina ise sõidan ka meelsasti jalgrattal. Aga minul on päris jalgratas — kahe rattaga... Kas teil on kodus telefon?“ küsis ta Villu isalt.

„On küll,“ vastas Villu isa. „Number 555-06.“

„Siis on kõik korras,“ mainis suurem poiss. „Saadame kohe kirjakandja teele.“

Ta võttis taskust peenikesest paberist välja lindikese ja kirjutas sellele:

„Helistage number 555-06 ja öelge: Ema võtku maale kaasa Villu jalgratas.“

Siis pani poiss kirja tillukesse läikivasse torukesse ja avas korvi. Seal istus tuvi — pika nokaga, sinakashall. Poiss võttis tuvi välja ja sidus selle jala külge torukese kirjaga.

„See on meie kirjakandja,“ seletas

ta. „Ta on valmis äralennuks. Vaadake.“

Niipea kui rong oli saabunud järgmisse jaama, vaatas poiss jälle kella, märkis midagi oma taskuraamatusse ja laskis tuvi aknast õue. Linnuke tõusis kohe kõrgele õhku, nii et teda varsti nähagi polnud.

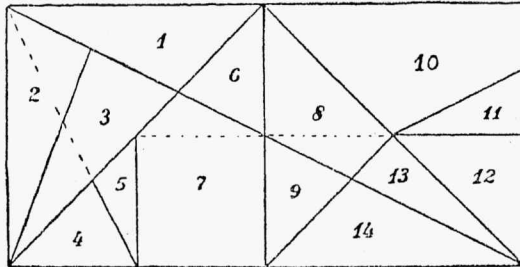
„Mina õpetan täna kirjatuviseid,“ setetas poiss. „Igas jaamas lasen ühe lendu ja märgin aja taskuraamatusse.“

Tuvi lendab otse linna oma puuri. Seal oodatakse teda. Viimasel tuvil leitakse kiri, loetakse läbi ja helistatakse teie korterisse. Kui ainult kull teda teel maha ei murra.“

Ja õige. Villu jõudis maale ja jäi ootama ema.

Ema saabuski õhtul, kaasas jalgratas. Ta oli saanud teate.

Tähendab, tuvi oli täitnud oma ülesande.

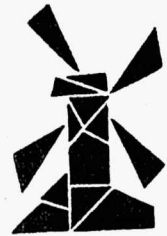
Archimedese mäng

Vanast ajast saadik tuntakse mängu, mille tekkimist ajalugu ühendab kuulsa kreeka matemaatiku Archimedese nimega.

Mäng on järgnev:

Tume paber või papp lõigatakse tükideks, nagu see näidatud joonisel joontega (ärge punktiiri mööda lõigake, sest punktiirid näitavad ainult, kuidas mõnda joont tuleb tõmmata). Saadud paberi- või papitükikesi kokku pannes igasugusel võimalikul kujul saame lugematu hulga huvitavaid ja naljakaid kujusid — siluette. Mõned säärased on siin näiteks toodud.

Kui tahate teha suuremamõdulisi kujusid, võtke toodud joonisest nii mitu korda suurem papp ja tõmmake selle lahtilõikamiseks jooned joonisel toodud eeskju järgi.

„MÄNG JA TÖÖ“ AJAKIRI OKTOOBRIKUPUSTELE NR. 6. JUUNI 1941. II AASTAKÄIK
 FLMUB ÜKS KORD KUUS

Väljaandjad: ELKNU Keskkomitee ja Hariduse Rahvakomissariaat.
 Kirjastaja: RK „Pedagoogiline Kirjandus“. Toimetus ja talitus: Tallinn, Pärnu mnt. 10.

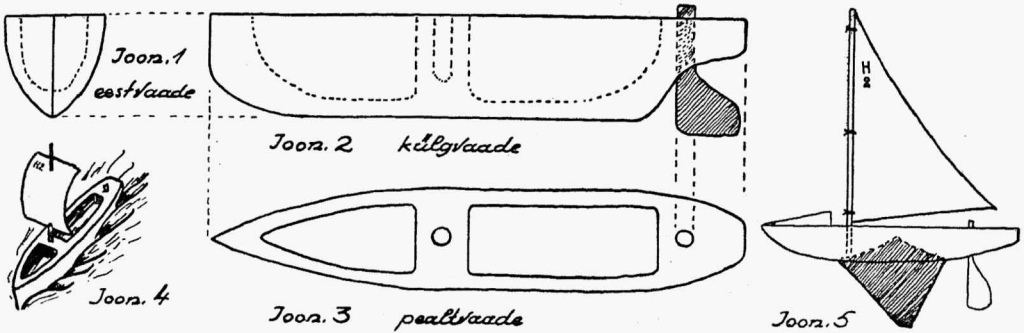
Tellimishind: 12 kuud — Rbl. 5.50, 6 kuud — Rbl. 2.75, 3 kuud — Rbl. 1.50. Tellimisi võtavad vastu RK „Pedagoogiline Kirjandus“, Pärnu m. 10–2, RKK Müügiosakond, Tallinn, Pärnu m. 10–24, kõik RKK raamatukauplused, ajalehtede kontorid, postiasutised-sidekontorid ja RKK Kollektiivmüügi usaldusmehed.

Vastutav toimetaja: K. Raesaar. Tehniline toimetaja: I. Peterson. Korrektor: S. Palm. Ladumisele antud 2. VI 1941. Trükkimisele antud 17. VI 1941. Trükikoja tellimise nr. 3878. MB—6238. 1½ trükipoognat. Tiraaz 12000 eksemplari.

Журнал для октябрат „Игра и труд“ на эстонском языке.
 ГИЗ „Педагогическая Литература“. Таллин. Типография „Коммунист“, Таллин, ул. Пикк 2.

„Kommunisti“ trükikoda, Tallinn, Pikk 2. 1941.

Puripaat

Suvel palavaga köidab meid kõiki vesi: oja, jõgi, järv ja meri.

Vees sulistada, supelda ja mängida ikkab vist iga „Mängu ja Töö“ noor lugeja.

Üheks kauniks ja lõbusaks mänguks vee ääres on puripaatide võidusõit. Puripaadi valmistamine aga on üsna lihtne. Paadi meisterdame männikoo-
rest.

Metsas jalutades, leiad sa kindlasti männikoore tükke või murra neid kändudelt (ära murra aga koort kasvavalt puult!). Korja neid tagavaraks mitu tükki, sest hiljem, paadi valmistamisel, võib mõni äparduda.

Paadi suurus on oleneb männikoore tük-
kide suurusest. Vesta koore tükk sile-
daks, märgi ülemisele pinnale paadi
pealtvaade (joon. 3) ja hakka tahuma.
Paadikere silu hästi saledaks, nagu näed
seda eestvaates (joon. 1). Soovikohaselt
võid kere seest ka süvendada, jättes
umbes keskkoha tervet pinda, mille
sisse püstitad hiljem masti (joonisel 2
on süvendid märgitud punktiirjoonega).

Ahtrisse uurista auguke, millest tor-
kad läbi laastust valmistatud tüüri.
Tüüriavaus tee nii suur, et kohale ase-
tatud tüür ei pöörduks logisevalt, vaid
pingsalt, siis saad tüürile sõidul igasu-
guseid püsivaid kallakuid anda.

Püstita kepikesest mast, torka pabe-
rist (või pergamiinist — see ei märgu

vees) puri peale, märgi purjele number
— ja purjepaat on võidusõiduks val-
mis (joon. 4).

Katsuge nüüd sõbraga võistelda —
kelle oma jõuab kiiremini vastaskal-
dale?

Võidusõidu võib muidugi see paat,
mis on paremini meisterdatud, kuid
mitte üksi seepärast, vaid võit on
ka sellest, kes oskab paremini purje ja
tüüri seada.

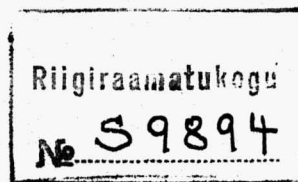
Kui oled aga tubli meister noaga vest-
mises ja tahumises, siis valmista endale
päris võidusõidu puripaad ehk jaht.
Jahti näed joon. 5.

Jahti pole tarvis seest süvendada.
Põhja alla aga aseta kiil, milleks so-
bib igakujuline, vastava raskusega
plekitükk (joonisel viirutatud). Mas-
tikks vesta kaks õhukest laastukest, või
lõhesta kepike. Laastude vahele aseta
kolmnurkne (tugevamast paberist) puri
ja seo siis laastud nii kolmest, neljast
kohast niidiga kinni.

Mast pöörelgu avauses pingsalt, võid
ka kiilutada.

Tasakaalustanud jahti, s. o. leidnud
kiilule (andrulle) õige koha, pööra masti,
andes sellega purjele õige asendi tuule
suhtes, sea tüür vastavalt sõiduks —
ja lase jaht vette!

Nüüd näed kui uhkelt ja sujuvalt
liugleb su pärisjahti meenutav meistri-
töö üle vee.

S 9894

Hind 5 0 kop.

